

- Індустріальна спадщина в культурі і ландшафті: Матеріали III міжнародної наукової конференції (м. Кривий Ріг, 1–4 жовтня 2008 р.): У 2 ч. / редкол.: В. Л. Казаков (відп. ред.) та ін. – Ч. 1. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. – С. 256–271.
3. *Іванов Є. А.* Природно-географічні особливості освоєння мінеральних ресурсів Львівської області у допромисловий період / Є. А. Іванов // Фізична географія та геоморфологія : Міжвідомчий науковий збірник. – К. : ВГЛ "Обрії", 2009. – Вип. 55. – С. 170–181.
  4. *Іванов Є.* Історико-географічні аспекти мануфактурного періоду освоєння мінеральних ресурсів Львівщини / Євген Іванов // Історія української географії : Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – Тернопіль : [б. в.], 2009. – Вип. 20. – С. 25–40.
  5. *Іванов Є.* Історико-географічні аспекти освоєння будівельної сировини у Львові / Іванов Є., Ковальчук І. // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 480–481 : Географія. – Чернівці : Пута, 2009. – С. 116–125.
  6. Atlas geologiczny Galicyi / [pod red. prof. **M. Łomnickiego**]. **Zeszyty** 1–21, 23, 25–27. – Krakow : Wydawnictwo Fizjograficzne Akademiji Umiejętności, 1885–1914.
  7. *Casiewicz S.* Znaki topograficzne map Polskich (1 : 25 000, 1 : 100 000), Niemieckich (1 : 25 000, 1 : 100 000), B. Ros. Zach. (1 : 100 000), Austrjackich (1 : 75 000), Rosyjskich (1 : 84 000) i znaki taktyczne / S. Casiewicz. – Warszawa : Głowna Księgarnia Wojskowa, 1930. – 89 s.
  8. [Geologische Übersichts-Karte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie](#) / [bearbeitet von Franz Ritter von Hauer]. – Wien : Verlag der Beckschen Universitäts-Buchhandlung (Alfred Hölder), 1867–1871. – Режим доступу : http://mapy.vkol.cz/mapy_02.htm.
  9. *Haidinger W.* [Geognostische uibersichts Karte der Oesterreichischen Monarchie](#) / W. Haidinger. – Wien : Gedruckt im k. k. militärisch geografischen Institute, 1845. – Режим доступу : http://mapy.vkol.cz/mapy_01.htm.
  10. *Walczak W.* Znaki topograficzne stosowane najczesciej na mapach polskich wojsk. instytutu geograf. oraz najwazniejsze znaki na mapach bylych zaborow / W. Walczak. – Krakow : Wiedza – Zawod – Kultura, 1946. – 18 s.

Резюме:

Іванов Е., Козак Т. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КАРТОГРАФИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ В ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОМ АНАЛИЗЕ ОСВОЕНИЯ МИНЕРАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ.

В работе акцентировано внимание на необходимости использования картографических материалов в процессе историко-географического изучения актуальных вопросов формирования минерально-сырьевой базы Карпатского региона Украины. Проанализировано особенности собранной картографической информации для основных периодов освоения минеральных ресурсов исследуемой территории.

Ключевые слова: историко-географический анализ, картографическая информация, топографическая основа, масштаб, минеральные ресурсы, полезные ископаемые.

Summary:

Ivanov E., Kozak T. USE OF CARTOGRAPHIC MATERIALS IN HISTORIC-GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF MINERAL RESOURCES DEVELOPMENT IN CARPATHIAN REGION OF UKRAINE

In the article accented on reasonability to using a cartographical materials in process of historic-geographical investigation of actual questions of forming mine base of Carpathian region of Ukraine. Features of collected cartographic information for main stages of mineral resources development in investigated territory where analyzed.

Key words: historic-geographical analysis, cartographic information, topographic base, scale, mineral resources, minerals.

Надійшла 17.03.2010р.

УДК 311 3.330.15 (914.77)

Сергій КОРОТУН

КОРОТКА ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

У статті розглянута коротка історія вивчення природних ресурсів України від стародавніх часів до сучасного часу. Згадані науковці, які вивчали природні ресурси, як в Україні в цілому, так і в окремих регіонах. Наведені основні офіційні джерела для аналізу та вивчення природних ресурсів молодими науковцями та студентами географічних спеціальностей.

Ключові слова: природні ресурси України, вітчизняні географи, науковці.

Підвалини географічної інформації про територію теперішньої України губляться десь у надрах сивої давнини. На думку більшості дослідників, перші письмові згадки про українські землі відносяться ще до *античних часів* і пов'язуються з іменем Геродота (484-425 рр. до н.е.), який одну з книг своєї 9-томної "Історії" присвятив Скіфії, вперше згадавши не тільки про найбільші ріки краю ("Істр" - Дунай, "Борисфен" - Дніпро та ін.) і особливості степових ландшафтів Скіфії, а й про найбільші населені пункти того часу (Ольвію, Херсонес тощо) та деякі напрямки господарської діяльності населення (тваринництво, розведення конопель, льонарство і таке інше). Ще більшу інформацію про землі Причорномор'я, його природу, населення та господарство містить 17-томна

"Географія" Страбона (64 р. до н.е. - 23 р.н.е.), написана не тільки за відомими автору тогочасними письмовими джерелами та усними оповідками, але й за власними спостереженнями під час мандрівок землями Південної та Східної Європи. Цінну інформацію, особливо про південну частину сучасної України, можна знайти і в роботах цілої низки інших дослідників античного періоду, зокрема лікаря-андрівника Гіппократа, грецького математика Птолемея, римського натураліста Плінія Старшого, римського ж історика Тацита та ін.

Не дивлячись на загальновідому депресію наукової думки в Європі протягом середньовіччя, до нас дійшло чимало джерел, де міститься більш чи менш достовірна, але досить значна інформація з географії України та суміжних територій. Серед таких джерел згадаємо літописи княжої доби (X - XIV ст.), зокрема, "Повість временних лет", Київський та Галицько-Волинський літописи, твори арабських картографів і астрономів Іон-Якуба, Аль-Массуді, картографічні роботи француза де Боплана та його ж прекрасний "Опис України..." (1651 р.). Цей перелік можна було б значно продовжити. Варто відзначити, що після створення славнозвісної Києво-Могилянської академії (1632 р.) вперше в історії України географія була включена до переліку обов'язкових навчальних предметів, що стало значним поштовхом для розвитку різноманітних географічних, в тому числі й природоресурсних досліджень у нашій державі.

Починаючи з XVIII ст., потік географічної інформації по Україні помітно розширюється і поглиблюється. Зокрема, її можна знайти у численних творах істориків, літераторів та природознавців, як українських (В.Рубан, П.Куліш, М.Максимович, М.Костомаров, М.Драгоманов, М.Грушевський, Д.Яворницький та ін.), так і зарубіжних, насамперед російських (С.Соловйов, В.Рибаків, Б. Греков), польських (Ю.Бартошевич, О.Яблонський, К.Ходницький, С.Купчинський) та інших.

Власне наукові географічні (у сучасному розумінні географії) дослідження України були започатковані, очевидно, з другої половини XIX ст., хоч ще у середині XVIII ст. Україна подарувала світу відомого дослідника і письменника В.Григоровича-Барського, який майже 25 років провів у подорожах по країнах Західної Європи та Близького Сходу, залишивши після себе цікаву комплексну історико-географічну працю (1778 р.). З Україною так чи інакше пов'язані імена багатьох видатних російських географів. Серед них згадаємо правнуків запорозьких козаків М.Миклухо-Маклая (дослідника Австралії й Океанії, блискучого етнографа й антрополога) та М.Пржевальського (видатного дослідника Центральної Азії), В.Докучаєва (відомого ґрунтознавця і геоморфолога, який тривалий час досліджував Слобожанщину), П.Семенова-Тянь-Шанського (видатного дослідника гір Середньої Азії, автора цінних географо-статистичних та природоресурсних узагальнень по території України на межі XIX-XX ст.). Чимало географічних робіт, особливо на терені західних областей сучасної України, належить дослідникам Польщі, Австрії, Німеччини - країн, до складу яких на різних проміжках історії і за різних обставин входила ця частина українських земель.

Однак, найбільш вагомий внесок у географічні дослідження України зробили саме українські географи, з числа яких відзначимо: піонера українського народознавства, краєзнавця і економіко-географа, автора офіційного сучасного державного гімну "Ще не вмерла України" П.Чубинського (1839-1884); творця і завідувача першої в Україні кафедри географії (Львівський університет) А.Ремана (1840-1917), академіка С.Рудницького (1877-1937) - фундатора української наукової географії, патріота України, який став жертвою сталінських репресій. Вагомий доробок у розвиток української географічної науки внесли І.Леваківський, В.Вернадський, П.Тутковський, Г.Танфільєв, А.Краснов, П.Заморій, В.Кубійович, В.Герінович, В.Садовський. Згадаємо також відомих київських економіко-географів К.Воблого (1876-1947) та О.Діброву (1904-1974), А.Ващенко (1908-1984), широко знаних геоморфологів, професорів Харківського університету М.Дмитрієва (1885-1957) та Львівського університету П.Цися (1912-1972) і К.Геренчука (1904-1984) та багатьох інших.

На сучасному етапі в Україні сформувалося кілька наукових географічних центрів, де зосереджується весь спектр багатогранних географічних досліджень. Серед них виділяється *Київський центр*, який об'єднує головним чином науковців Інституту географії НАН України (О.Маринич, Л.Руденко, М.Паламарчук, А.Золовський, М.Векліч, І.Горленко, В.Палієнко, В.Нагірна, В.Пашенко та ін.) та Київського Національного університету (М.Щербань, П.Шищенко, М.Пістун, І.Мельничук, Я.Олійник, Ю.Кошик, М.Гродзінський, В.Стецюк та ін.). Поряд з теоретичними розробками в галузі географії науковці цих закладів ведуть багатопланові регіональні дослідження (переважно на території Середнього Придніпров'я, Центрального та Чернігівського Полісся). Згадаємо, що саме у Києві базується Рада по вивченню продуктивних сил України (Б.Данилишин,

С.Дорогунцов, М.Хвесик та ін.), а також ціла низка галузевих та профільних науково-дослідних закладів, де концентруються сили по вивченню численних проблем, пов'язаних з оцінкою та раціональним використанням мінеральних, водних, біологічних, рекреаційних та інших ресурсів України. Прикладні географічні і, зокрема, природоресурсні дослідження проводяться також фахівцями цілої низки інших установ і організацій, розташованих у столиці (Укргідрометцентр, Інститут геологічних наук, Інститут водних проблем, УкрНДІГІМ та інші).

Значний доробок у становлення української географічної школи вносять регіональні центри, що виникли головним чином на базі географічних факультетів відповідних державних університетів. Підтримуючи тісні взаємини з географами столиці та інших держав (у тому числі і далекого зарубіжжя), науковці цих центрів концентрують зусилля на самобутних теоретичних розробках у галузях фізичної та економічної географії, геоморфології, картографії, прикладної географії, геоекології тощо. Саме цими центрами охоплюється широкий спектр географічних проблем, пов'язаних з регіонами.

Так, *Західний регіон України* (Карпати, Прикарпаття, Західне Полісся, Поділля, Буковина) концентрує зусилля географів Львівського (Ф.Заставний [7, 8], О.Шаблій, Я.Кравчук, І.Ковальчук, М.Мальський та ін.) та Чернівецького (В.Руденко [15], Я.Жупанський та ін.) національних університетів.

Східні області України (головним чином колишня Слобожанщина) давно стали ареною наукової і практичної діяльності географів Харківського національного університету (С.Проходський, Г.Дубинський, П.Ковальов, І.Черваньов, І.Левицький, А.Голіков, В.Некос, О.Ковальов та ін.).

Причорномор'я традиційно досліджується географами Одеського національного університету (М.Гоголев, Г.Швебс, О.Топчієв, Ю.Шуйський та ін.). Проблеми географії *Степового і Гірського Криму* концентрують увагу науковців Таврійського національного університету (В.Єна, В.Дублянський, М.Підгородецький, В.Боков, М.Багров та ін.), океанографічні дослідження - Морський гідрофізичний інститут (В.Єремєєв та ін.).

Помітний внесок у розвиток вітчизняної географічної науки вносять дослідники Луганська (Т.Слоньова та ін.), Дніпропетровська (О.Литовченко та ін.), Вінниці (Г.Денисик та ін.), Луцька (Я.Мольчак, П.Луцишин, Ф.Мельник, О.Скаршевська та ін.). За останні роки досить значних успіхів у розробці окремих напрямків географії досягли науковці Полтави (медична та регіональна географія), Рівного (дистанційні методи - М.Будз, прикладна та регіональна географія - І.Коротун, Л.Коротун [9, 10]; четвертинна геологія - І.Залеський, В.Мельничук; екологія і ґрунтознавство - С.Вознюк, М.Клименко, Д.Лико, С.Веремєєнко [2, 6]), Тернополя (методика вивчення географії - Б.Заставецький, регіональна географія - О.Заставецька) та багатьох інших нетрадиційних (з позицій географії) науково-дослідницьких і освітянських центрів України.

Наведений перелік далеко не повністю охоплює спрямування діяльності та досягнення вітчизняних географів сучасності, як не претендує на повноту і згадка про науковців та дослідників минулого, що стали фундаторами географічної науки в Україні. Викладаючи цей матеріал, хотілось лише підкреслити, що молода Українська держава має необхідні нароби для організації науково обґрунтованої і раціональної системи вивчення і оцінки природоресурсного потенціалу та реорганізації розміщення продуктивних сил. Потреба у такій науковій реорганізації цілком очевидна, оскільки до останнього часу розміщення виробництва в Україні (як і в інших державах, що виникли на терені колишнього Союзу) диктувалося "вищими державними інтересами" і часто здійснювалося не тільки без належного наукового обґрунтування, а іноді навіть взагалі всупереч здоровому глузду (здаємо хоч би концентрацію екологічно небезпечних хімічних підприємств у густо заселених регіонах, спорудження згубного для Дніпра каскаду водосховищ, розміщення конструктивно недосконалої АЕС поблизу столиці, майже суцільне осушення Полісся, гонитву за безперервним нарощуванням площ орних земель та багато інших непродуманих рішень, волею тоталітарної системи втілених у життя на терені України). Корінною передумовою переоцінки природоресурсного потенціалу країни стала реорганізація економічного життя в Україні, насамперед процеси роздержавлення, зміни форм власності на засоби виробництва та перехід на рейки ринкової економіки.

Роботи згаданих вище авторів та багатьох інших дослідників з достатньою повнотою розкривають як загальні закономірності формування природоресурсного й економічного потенціалу України, так і їх регіональні особливості.

Безперечним досягненням української географічної школи став вихід у світ протягом 1990-93 рр. тритомної Географічної Енциклопедії України (ГЕУ) [5], підготовленої з ініціативи Сектору географії АН УРСР (тепер - Інститут географії НАН України) та Українського географічного товариства. У розробці цього фундаментального видання взяли участь сотні географів та представників суміжних наук з усіх куточків України, а безпосереднім організатором і координатором роботи виступила Редакція геології і географії видавництва "Українська енциклопедія" ім. М.Бажана, очолювана Є.Стеценко.

В кінці ХХ століття в Україні були створені численні роботи з регіональної географії, серед яких відзначимо цикл монографій, присвячених природі західних областей України, що вийшли протягом 70-80-х років у Львівському видавництві "Вища школа" під загальною редакцією професора Львівського університету К.Геренчука [12, 13].

Важливим джерелом різноманітної географічної інформації завжди виступали географічні карти та атласи. Серед них згадаємо "Атлас Украинской ССР и Молдавской ССР" (М.: ГУГК, 1962 та 1983), фундаментальний "Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР" (М.: ГУГК, 1978) [1], який довгий час був закритий для широкого читача. В роботі використані також атласи, що вийшли останнім часом під редакцією луцького географа і картографа Ф.Зузука - Україна. Навчальний атлас (Київ: ГУГК, 1998) та атлас "Географія України" Київ: НВП "Картографія", 1999) численні атласи окремих областей України, що вийшли друком у 80-х роках (Київської, Донецької, Ровенської, Львівської, Волинської, Івано-Франківської та ін.). Серед новіших картографічних видань відзначимо також серію карт "Україна. Природне середовище і людина" за редакцією Л.Руденка та ін. (Київ: ГУГК України 1993), карти масштабу 1:2000000 "Україна. Екологічна ситуація" та "Україна. Забруднення навколишнього середовища" (Київ: Укргеодезкартографія, 1996), комплекти настінних навчальних карт по окремих компонентах природного середовища та галузях народного господарства України, виданих НВП "Картографія" (Київ, 1995-1996) та багато інших. В останні роки Інститутом географії НАН розроблені і видані електронна версія пілотного україно-англомовного видання "Атласу України" (2000) та Національний атлас України (2007).

Зважаючи на мобільність географічної інформації, підкреслимо важливість використання офіційних відомчих джерел, зокрема щорічників та щомісячників Гідрометеорологічної служби України, щорічників Держкомстату, щорічних "Національних доповідей про стан навколишнього природного середовища" Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, щорічних звітів Держкомзему, Держводгоспу, Мінлігоспу та інших міністерств і відомств, інформаційних бюлетенів Держкомгеології, а також численних спеціальних наукових і відомчих періодичних видань, що виходять в Україні ("Український географічний журнал", "Мінеральні ресурси України", "Водне господарство України" тощо).

Література:

1. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. - М.: ГУГК, 1978. - 183 с.
2. *Веремеенко С.І., Сладковський Г.П.* Рациональне використання та охорона земельних ресурсів. Рівне: РДТУ, 1999. - 116 с.
3. *Воропай Л.І., Куниця М.О.* Українські Карпати. - Київ: Радянська школа, 1966. - 166 с.
4. Геоботанічне районування Української РСР. - Київ: Наукова думка, 1977. - 303 с.
5. Географічна енциклопедія України. Т.1-3. - Київ: УРЕ, 1989, 1990, 1993.
6. *Гриценко Ю.М.* Комплексне використання та охорона водних ресурсів. - Рівне: УДАВГ, 1997, 200 с.
7. *Заставний Ф.Д.* Географія України. - Львів: Світ, 1994. - 472 с.
8. *Заставний Ф.Д.* Фізична географія України. - Львів: Обласний інститут освіти, 1996. - 231 с.
9. *Коротун І.М., Коротун Л.К.* Географія Рівненської області. - Рівне: РІПКПК, 1996. - 274 с.
10. *Коротун І.М., Коротун Л.К., Коротун С.І.* Природні ресурси України. Навч. пос., Рівне: ПП Рожков, 2004. - 184 с.
11. *Ланько А.І., Маринич О.М., Щербань М.І.* Фізична географія Української РСР. - Київ: Рад.шк., 1969.
12. Природа [Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Ровенської Тернопільської, Чернівецької] областей. Під ред. *К.І.Геренчука*. - Львів: Вища школа, 1972-81.
13. Природа Українських Карпат. Під ред. *К.І.Геренчука*. - Львів: Видавництво Львівського університету, 1963. - 265 с.
14. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. Під ред. *Б.М.Данилишина*. - Київ: Вид-во РВПС НАНУ, 1999. - 716 с.
15. *Руденко В.П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. - Чернівці: Зелена Буковина, 1999, 568 с.

Резюме:

Коротун С. КОРОТКАЯ ИСТОРИЯ ИЗУЧЕНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ УКРАИНЫ.

В статье рассмотрена короткая история изучения природных ресурсов Украины от древних времен до современного времени. Упомянуты учёные, которые изучали природные ресурсы, как в Украине в целом, так и

в отдельных регионах. Молодым учёным и студентами географических специальностей наведены основные официальные источники для анализа и изучения природных ресурсов.

Ключевые слова: природные ресурсы Украины, отечественные географы, научные работники.

Summary:

Korotun S. SHORT HISTORY OF STUDY OF NATURAL RESOURCES OF UKRAINE

In the article is considered short history of study of natural resources of Ukraine from ancient times to modern time. Scientists which studied natural resources are mentioned, both in Ukraine on the whole and in separate regions. There are point basic official sources for an analysis and study of natural resources for young scientist and students of geographical specialities.

Keywords: natural resources of Ukraine, patriotic geographers, research workers.

Надійшла 12.04.2010р.

Михайло ЦЕПЕНДА

УДК 911.3:37(477)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДЛЯ ПОТРЕБ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Розглянуті проблеми якості підготовки фахівців еколого-географічного профілю у ВНЗ України зокрема і вищої освіти загалом в умовах Болонського процесу для потреб сталого розвитку. Запропоновані підходи до демократизації навчального процесу у ВНЗ та вдосконалення предметного наповнення державного галузевого стандарту з географії.

Ключові слова: *якість шкільної підготовки абітурієнта, якість навчально-методичного забезпечення, якісний склад науково-педагогічних кадрів, якість матеріально-технічного забезпечення, Болонський процес, кредит, кредитно-модульна система, кредитно-трансферна система, державний галузевий стандарт з географії.*

Постановка проблеми. Стабільний розвиток сучасного суспільства залежить від багатьох передумов економічного, політичного, соціального, ментального, освітнього та іншого характеру. Особливе місце в цьому ряду займає освітній рівень населення, оскільки часто він визначає структуру виробництва в тій чи іншій країні, упровадження і розвиток інноваційних і ресурсозберігаючих технологій чи навпаки, сприяє формуванню екологічного мислення у кожного члена суспільства. Неабияку роль у формуванні останнього відіграють фахівці з вищою освітою загалом і еколого-географічного профілю зокрема, яких готують ряд ВНЗ України – екологи, географи, менеджери природоохоронної діяльності тощо. Прогресуюча глобальна екологічна криза, світова економічна криза, політична нестабільність та ворогування конкуруючих еліт в Україні, незбалансованість фінансової системи, зростання інфляційних очікувань, а також прорахунки всіх попередніх урядів вкрай негативно вплинули і продовжують впливати на стан освіти в Україні і вищої зокрема. З огляду на вищесказане, дослідження даної проблеми, особливо у зв'язку з реформуванням вищої освіти України згідно положень Болонської декларації, є актуальним.

Аналіз останніх публікацій показує, що інтерес науковців, педагогічних працівників до проблеми підготовки фахівців у ВНЗ загалом та еколого-географічного профілю зокрема був завжди, а після приєднання до Болонської декларації значно зріс. Детально аналізували проблеми географічної освіти у вищій школі і якості вищої освіти загалом у контексті Болонського процесу [1, 2, 3]. Деякі автори критично ставляться до переходу на навчання за кредитно-модульною системою в рамках Болонського процесу [4, 5].

Метою дослідження є загальний огляд проблем підготовки фахівців еколого-географічного профілю у ВНЗ України зокрема і вищої освіти загалом.

Об'єктом дослідження виступає якість підготовки фахівців у ВНЗ в умовах Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Якість підготовки фахівців у вищій школі сучасної України залежить, як мінімум, від 4-х чинників: 1) якості шкільної підготовки абітурієнта; 2) якості навчально-методичного забезпечення навчального процесу; 3) якісного складу науково-педагогічного персоналу; 4) матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, який є похідним від соціально-економічного стану держави.

1. Відповідальність за якісну підготовку абітурієнта з кожного предмету несе середня школа. Держава за допомогою незалежного зовнішнього оцінювання оцінює знання з предмету у межах шкали 100-200 балів. Досвід показує, що вступники із сумою балів 124-150 слабо підготовлені до